

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені В.Н. КАРАЗІНА

Кафедра туристичного бізнесу та країнознавства

КОМПЛЕКС НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
з дисципліни «Дипломатія та розвідка»

рівень вищої освіти **перший (бакалаврський)**
галузь знань **29 «Міжнародні відносини»**
спеціальність **291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії»**
освітня програма **«Міжнародні відносини та регіональні студії»**
вид дисципліни **за вибором**
факультет **міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу**

Укладачі:

Лиман Сергій Іванович, доктор історичних наук, професор, професор кафедри туристичного бізнесу та країнознавства ХНУ імені В. Н. Каразіна.

Парфіненко Анатолій Юрійович, кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри туристичного бізнесу та країнознавства ХНУ імені В.Н. Каразіна.

2020/2021 навчальний рік

2. Навчальний контент:

Тема 1. Таємна дипломатія та розвідка як навчальна дисципліна й напрям наукових досліджень. Теоретичні аспекти та етапи діяльності розвідувальних служб.

Предмет та завдання курсу. Сутність таємної дипломатії та її види. Таємна дипломатія як специфічний засіб здійснення зовнішньої політики. Непублічна дипломатія і непублічні переговори. Чекова дипломатія й економічні засоби використання політичних завдань. Підпільна дипломатія та роль спеціальних служб. Поняття «розвідка». Завдання та специфіка діяльності розвідки. Легальні й нелегальні розвідники. Таємний характер діяльності спецслужб. Зовнішні загрози і засоби, підтримки національних інтересів. Види і функції розвідки. Аналіз інфомації. Внутрішня і зовнішня розвідка. Політична і військова розвідка. Механізм здійснення розвідувальної діяльності. Основні види та засоби добуття прихованої інформації. Носії розвідувальної інформації. Агентура. Резидентура. Методи діяльності розвідки. Вербування агентів. Дипломатичне прикриття. Дезінформація. Таємні операції. Протистояння розвідки і контррозвідки. Характер взаємодії розвідки, суспільства і влади. Розвідка і діяльність державного та військового керівництва.

Тема 2. Зародження та функціонування таємної дипломатії й розвідки у стародавніх державах.

Специфіка таємної дипломатії й розвідки у Стародавньому світі. «Війна всіх проти всіх» як основна тенденція міждержавних відносин на Стародавньому Сході й роль воєнної розвідки. Письмові джерела Давнини про розвідувальну справу. Перші приклади дипломатичного і воєнного шпіонажу. Використання тайнопису, шифру, поштових голубів і ластівок для повідомлень.

Таємна дипломатія і розвідка Стародавнього Єгипту. Інститут посланців. Використання іноземних заручників як агентів впливу. Роль розвідки у найбільших завоюваннях Тутмоса III. Письмові дані про розвідку й таємну дипломатію Єгипту з Амарнського дипломатичного архіву. Стан та напрями розвідувальної діяльності міст-держав Месопотамії, Ассирії, Персії. Роль розвідки у завоюваннях Саргона I Аккадського. Стан військової розвідки під час завоювань ассирійських царів Тиглатпаласара I і Ашшурбаніпала. Зміст таємних донесень царських уповноважених. Розвідка й таємна дипломатія перських царів. Особливості організації розвідки стародавніх держав Індії та Китаю. Завдання таємної дипломатії й розвідки в давньоіндійських письмових джерелах. Трактат «Артхашастра». Закони Ману. Масове використання Ашокою буддійських місіонерів. Завдання розвідки та категорії шпигунів у трактатах Сунь-цзи «Мистецтво війни» та У-цзи «Про мистецтво ведення війни». Таємна дипломатія Чжань Цяня.

Розвиток таємної дипломатії у Стародавній Греції. Мистецтво таємної війни в працях Фуکیدіда та Аристотеля. Розвідницька діяльність грецьких полісів. Повстання іонійців проти Дарія I як результат таємної дипломатії. Розвідка під час греко-перських війн. Таємна дипломатія і розвідка Македонії й елліністичних держав. Види та ефективність таємної дипломатії Філіпа II. Стан військової розвідки та контррозвідки під час Східного походу Александра Македонського.

Організація розвідувальної діяльності Римської республіки. Римські автори про мистецтво таємної війни. Стан військової розвідки під час війн Риму з галлами, карфагенянами, македонянами, понтійцями, кимврами, тевтонами. Використання римлянами досвіду таємних війн Ганнібала та Мітрідата VI. «Записки про Галльську війну» Гая Юлія Цезаря як письмове джерело військової розвідки. Таємна дипломатія і розвідка Римської імперії. Інститут доносництва («делятори») імператорської доби. Інститут військових фрументаріїв. Організація розвідки в творах Секста Юлія Фронтіна і Флавія Веґеція Рената. Таємна дипломатія і римські федерати.

Тема 3. Розвиток таємної дипломатії й розвідки у добу Середньовіччя.

Специфіка таємної дипломатії й розвідки у добу Середньовіччя. Занепад розвідки в умовах феодальної роздробленості. Засоби зв'язку. Значення релігійного фактору. Розвідницький потенціал Церкви. Сповідь як засіб отримання інформації. Стан професійної розвідки та контррозвідки Візантійської імперії. Дані письмових джерел. Прокопій Кесарійський про стан політичної й воєнної розвідки за Юстиніана I. Візантійські поняття про державну безпеку. Візантійська таємна дипломатія й візантійські «агенти впливу». Боротьба за викрадення таємниці «грецького вогню».

Занепад та стагнація розвідки у варварських й феодальних державах Західної Європи до кінця XIII ст. Воєнна розвідка Карла Великого. Воєнно-морська розвідка норманів. Особливості розвідницької діяльності хрестоносців та духовно-лицарських орденів. Шпигунство та лицарський менталітет. Таємні війни римських пап та німецьких імператорів. Розвідницька діяльність мандруючих лицарів, купців, жонглерів, місіонерів. Початок діяльності інквізиції. Таємна дипломатія і розвідка держав Західної Європи у XIV-XV ст. Спроби відродження розвідки. Шпигуни та агенти впливу у роки Столітньої війни. Стан промислового шпигунства. Полювання за таємницями пороку та вогнепальної зброї. Успіхи дипломатично-розвідувальної діяльності Венеції. Венеційські методи шифрування. Створення досконалої таємної служби за Людовика XI.

Розвідка середньовічних арабських країн. Значення воєнної розвідки під час арабських завоювань. Ісламізація і агенти впливу. Особливості розвідки у Монгольській державі. Причини ефективності воєнних дій монголів. Значення військової та промислової розвідки у завоюваннях Чингісхана. Функції юртаджи. Організація розвідки турків-османів. Використання османами розвідницького досвіду Візантії. Діяльність османських емісарів за кордоном. Таємна дипломатія і розвідка середньовічних держав Південної Азії та Далекого Сходу. Шпигунські війни навколо таємниці китайського шовку.

Тема 4. Особливості таємної дипломатії й розвідки у XVI - першій половині XVII ст.

Вплив абсолютизму на стан розвідки. Нові завдання розвідки та контррозвідки держав Західної Європи у Великих Географічних відкриттях. (Створення інституту постійних посольств. Шпіонаж постійних дипломатичних представників та засоби контршпіонажу. Мистецтво шифрування й дешифрування. Посольські звіти. Дипломатичні кур'єри. «Poste aux Lettres». Перлюстрація приватного і дипломатичного листування. Таємні агенти проти піратів.

Реформація і контрреформація : таємні й відкриті війни. (Методи боротьби проти Реформації Ордену Єзуїтів. Протестантська «legenda negra»). Еволюція розвідувальної служби англійських Тюдорів. Агентурна мережа Генріха VII Тюдора. Корегування розвідницьких та контррозвідницьких завдань за Генріха VIII. Таємна рада. Уільям Сесіл. Перша у світі професійна розвідувальна служба Френсіса Уолсінгема. Боротьба розвідувальних мереж Англії та Іспанії. Розвідка Габсбургів. Агентурна мережа Філіпа II. Іспанський живописець, дипломат і розвідник Пітер Пауль Рубенс. Військова розвідка Габсбургів у Тридцятилітній війні. Таємний фронт А. фон Валленштейна. Апарат таємної служби кардинала Рішельє. (Перший професійний криптоаналітик Антуан Россіньоль та його «Великий шифр». Вплив французької розвідки на події Тридцятилітньої війни. (Розвідницька діяльність отця Жозефа («сірого кардинала»))

Розвідка й таємна дипломатія Речі Посполитої, козаків й Росії. (Іван Вісковатий і розвідницька діяльність Посольського приказу. Польська агентура й російські самозванці. Стан козацької військової розвідки. Лаврін Капуста - очільник козацької розвідки Богдана Хмельницького. Теоретичні положення розвідки і таємні війни держав Сходу. Функції візира як куратора османської розвідки і контррозвідки. Османська агентура в

Європі та країнах Сходу. Розвідка Імперії Великих Моголів та Імперії Мін. Японська ніндзюцу.

Тема 5. Організація та діяльність розвідувальних служб у державах Європи і Азії в другій половині XVII – на початку XIX ст.

Вдосконалення методів розвідницької діяльності у другій половині XVII – на початку XIX ст. Легальні та нелегальні розвідники. Нові центри розвідки та мотивації агентів. Канали зв'язку та засоби доставки даних. Діяльність європейських інститутів розвідки на постійній основі. Функції “чорних кабінетів”. Поступовий розподіл апарату розвідки на різні служби у залежності від завдань. Зростання кількості відомств, що займалися розвідницькою діяльністю. Масонські ложи і підготовка революцій.

Французька розвідка за часів Людовіка XIV. Таємна війна кардинала Мазаріні під час Фронди. Військова розвідка у війнах Франції за гегемонію в Європі. Організація та особливості діяльності англійської розвідки другої половини XVII – першої половини XVIII ст. Таємні війни часів Англійської революції та Реставрації. Розвідка та контррозвідка Олівера Кромвеля. Таємна служба Джона Терло і герцога Мальборо. «Справа Уільяма Грега». Діяльність Д. Дефо і реорганізація таємної служби Англії. Австрійська та пруська розвідка другої половини XVII – першої половини XVIII ст. Роль військової і політичної розвідки у перемогах Фрідріха II. Шпигунські операції Семилітньої війни. Розвідка в країнах Центральної та Східної Європи. Таємні війни Речі Посполитої та Козацької держави. Організація таємної служби Росії. Приказ Таємних справ. Преображенський приказ. Таємна канцелярія. Розвідницька діяльність І. Г. Лестока. Роль іноземних агентур в російських палацових переворотках.

Засоби роботи розвідки під час війни американських колоній за незалежність. Початок створення таємних служб США. Комітет таємного листування. “Рейнджери Нолтона”. “Група Калпера”. Справа “Арнольда-Андре”.

Розвідувальна діяльність провідних країн проти революційної Франції. Таємний фронт французьких роялістів та його підтримка з боку європейських монархій. Шпигунська діяльність графа де Ламарка. “Паризьке агентство” Л. д'Антрега. Розвідувальна мережа «Корреспонданс».

Таємні служби Наполеона Бонапарта. «Таємне бюро» Жана Ландре. Особливості організація військової та політичної розвідки доби Консульства та імперії. Міністерство поліції Жозефа Фуше. Дипломатична та розвідувальна діяльність Ш. Талейрана. Розвідницькі мережі європейських країн під час Наполеонівських воєн. Російська Особлива канцелярія воєнного міністерства напередодні та під час Вітчизняної війни 1812 р. Таємна дипломатія і розвідка на Віденському конгресі. Головні тенденції розвитку таємних служб країн Сходу другої половині XVII – на початку XIX ст.

Тема 6. Таємна дипломатія та розвідка у XIX – на початку XX ст.

Таємний фронт країн Священного союзу. Спецслужби монархічних держав у боротьбі проти «революціоналізації» Європи. Протистояння розвідок Англії, Франції, Росії напередодні та під час Кримської війни 1853-1856 рр. Французька «Сюрте». Берлінська агентура маркіза Л. де Мустье

Таємна дипломатія й розвідка під час та після об'єднання Італії й Німеччини. Вільгельм Штібер - засновник німецької розвідки. Підготовка країн Троїстого союзу до війни та організація їх розвідувальних структур. Промислово-статистичний відділ Генерального штабу Німеччини. Комерційне прикриття німецької розвідницької діяльності. Розвідувальне бюро Генерального штабу австро-угорської армії. Діяльність розвідки та контррозвідки Великої Британії наприкінці XIX – на початку XX ст. (Позаєвропейські пріоритети англійської розвідки. “Велика гра” у Центральній Азії. Розвідницька діяльність інформаційного агентства «Рейтер» У. Холл. Завдання та

спецоперації Управління воєнно-морської розвідки, контррозвідки МІ-5, розвідувальне управління Комітету оборони МІ-6. С. Рейлі. Спецслужби Франції наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. (Реорганізація Генерального штабу і створення Другого бюро (військової розвідки) після франко-пруської війни. Антишпигунський парламентський закон 1886 р. Шпигунський скандал і «справа Дрейфуса». Переподпорядкування Другого бюро МВС. «Інформаційна служба» і «Сюрте Женераль».

Таємні місії спецслужб Російської імперії другої половини ХІХ – на початку ХХ ст. Промислове шпигунство російської розвідки. Окремий корпус жандармів. Третє відділення. Охоронне відділення. Особливий відділ департаменту поліції МВД. Сьоме відділення (контррозвідка) Генерального штабу. Реорганізація російської військової розвідки у 1906 р. Агентура М. Батюшкіна і «справа Редля».

Таємная дипломатія й розвідка США у ХІХ – на початку ХХ ст. Таємні війни США і КША під час Громадянської війни. «Балтиморська змова» та розвідувальна діяльність А. Пінкертон. Л. Бейкер. Бюро інформації. Агентурна мережа Елізабет ван Лью. Управління морської розвідки. Управління військової інформації.

Японська розвідка після революції Мейдзі. Кемпейтай. Реорганізація військової розвідки. Перше та Друге управління Генерального штабу. Товариство «Чорного океану». Діяльність японської розвідки в роки японо-китайської та російсько-японської війни.

Тема 7. Діяльність розвідувальних служб воюючих та нейтральних держав в роки Першої світової війни.

Розвідка Антанти і Троїстого союзу та створення стратегічних планів ведення війни. Особливості розвідницької діяльності під час Першої світової війни. (Ментальні зміни ставлення до ролі розвідки та контррозвідки. Метод масового шпіонажу. Використання фонографів, прихованих камер, методів ідеологічної війни. Зростання значення дезінформації. Радіорозвідка і радіопеленгатори. Дешифрування радіограм. «Кімната 40». Робота з військовополоненими. Авіаційна розвідка. Використання революційної пропаганди.

Спецслужби Великої Британії під час Першої світової війни. Реорганізація роботи британської розвідки та її операції на території воюючих й нейтральних держав. Англійське розвідницьке бюро Тінслі в Нідерландах. Агентурна організація «Біла пані» у Бельгії. Розвідувальна мережа Т. Лоуренса в Аравії. Таємна війна Д. Бьюкенена у Петербурзі й Лютнева революція. Французьке Друге бюро під час Першої світової війни. Спроби координації розвідницької діяльності Антанти : Міжсоюзницьке Бюро в Парижі. Агент Н-21 Мата Харі та її ліквідація. Російська розвідка в роки Першої світової війни та революційних подій 1917-1918 рр. Створення агентурної мережі російської військової розвідки. П. О. Ігнат'єв. А. М. Гартінг. Російське Центральне бюро економічної розвідки. Відомча роз'єднаність російської розвідки. Боротьба Всеросійської надзвичайної комісії з агентурою країн Антанти. Регістраційне управління Червоної армії.

Німецька розвідка в роки Першої світової війни. В. Ніколаї. Структура, принципи роботи та спецоперації Відділу III-B Генерального штабу. Діверсійна діяльність Франца Рінтелена. «Агент 17» А. фон Шлюг. К. Васмус. Німецька розвідка і Жовтневий переворот у Росії. Перше квартирмейстерство (розвідка) Генерального штабу Української держави. Американська розвідка у Першій світовій війні. Професійна відсталість американської розвідки та її реформування. Управління військової розвідки. «Документ Х», Таємна дипломатія та розвідка наприкінці Першої світової війни.

Тема 8. Дипломатія і розвідка провідних країн світу у міжвоєнний період.

Таємні війни великих держав під час роботи Паризької та Вашингтонської конференцій (1919-1922 рр.) Структура та функції спеціальних служб Німеччини у 1919-1939 рр. (Військова розвідка «Абвер» та розширення кола її завдань після приходу до влади нацистів. Ф. Канаріс. Організація й діяльність Іноземного відділу гестапо і СД. Г.

Гімлер. В. Шелленберг. ЗИПО. Розбудова німецьких агентурних мереж. Італійська розвідка у 1919-1939 рр. (Фашизація дипломатичного корпусу та таємних служб Італії). Інформаційна служба італійської військової розвідки СИМ. Служба безпеки ОБРА. М. Роатта. Спецоперації італійської розвідки в країнах Європи та Африки. Діяльність японської розвідки у міжвоєнний період. Різні завдання японської розвідки в АТР й в Європі. Агентурна мережа в Індонезії. Томегоро Ёсідзумі. Військова розвідка у війні проти Китаю й протистоянні з СРСР.

Таємний фронт дипломатії й розвідки Великої Британії у 1919-1939 рр. Реорганізація британської розвідки після Першої світової війни та новий статус розвідників. М04. МІ5. SIS (МІ6). «Доба Х. Сінклера». Управління «Z». Справа «АРКОС». Операція «Ультра». Основні напрями роботи французьких спецслужб у 1919-1939 рр. Друге бюро. Інформаційна служба. Головне управління загальної безпеки. Служба контролю і сприяння населенню французьких колоній. Дії дипломатії й розвідки по встановленню гегемонії Франції в Європі. Таємна дипломатія уряду Народного фронту. Справа «кагулярів». Децентралізація та неефективність французьких спецслужб. Особливості діяльності спецслужб США у 1919-1939 рр. Фінансові інститути США й світова дипломатія. Криптологічна Служба розвідки каналів зв'язку. Контррозвідницька діяльність ФБР.

Органи розвідки та контррозвідки СРСР міжвоєнного періоду. Діяльність ВНК у роки Громадянської війни. Іноземний відділ ВНК. Спецоперації ОДПУ-НКВС за кордоном. Дезінформбюро. Таємний фронт боротьби проти білої еміграції. ГУДБ. НКДБ. Організація й принципи роботи радянської військової розвідки. Реорганізація Розвідуправління РККА у 1936 р. Взаємодія спецслужб СРСР зі спецслужбами республіканської Іспанії. МНР, «Шэхуэйбу» КПК. Спецслужби Української Держави, УНР, УРСР міжвоєнного періоду. Розвідочна управа Генерального штабу Збройних сил УНР. Відділ закордонної інформації політичного департаменту МВС УНР. Іноземне відділення УДБ ДПУ УРСР. Третьє (П'яте) управління УДБ НКВС УРСР.

Таємна дипломатія та розвідка напередодні Другої світової війни. Аншлюс Австрії. Мюнхенська змова. Політика умиротворення агресорів. Лондонські переговори Г. Вольтата і Г. Вільсона. Англо-франко-радянські переговори у Москві. Пакт Молотова-Ріббентропа.

Тема 9. Організація та напрями діяльності розвідувальних служб провідних країн в роки Другої світової війни.

Розвідка й таємна дипломатія під час «дивної війни». Дії спецслужб Німеччини під час нападу на Польщу. Операція «Гімлер». Прорахунки дефензиви та офензиви польської «Двуйки». Фактичне продовження урядами західних країн «Мюнхенської політики». Співпраця Абверу з ОУН. ВВН. Реорганізація спецслужб Німеччини та створення РСХА. «Інцидент у Венло». «Інцидент у Мешелені». Приняття та реалізація плану «Гельб». Операції спецслужб у другій половині 1940 – першій половині 1941 рр. Німецька розвідницька мережа в окупованих західних країнах. Спецслужби режиму Віші. Служба розвідки комітету «Вільна Франція». Агентурні операції БСРА та англійської розвідки на континенті. УСО. Операції «Катапульта» та «Морський лев».

Підготовка спецслужб Німеччини та її сателітів до нападу на СРСР. Невдача переговорів щодо участі СРСР у Троїстому пакті. Операція «Маріта». «Операція-25». Директива № 21 («Барбаросса»). Засоби добування розвідувальної інформації по СРСР. Розвідувальний спецштаб «Валлі». Основні прорахунки німецької розвідки. Взаємодія фінської та німецької розвідки під час «Зимової війни». Агентура румунської «Сігуранца» на Буковині. Діяльність радянської розвідки та контррозвідки на початковому етапі Другої світової війни. Таємна місія Р. Гесса. Радянські агентурні мережі.

Провал плану «Барбаросса» та реалізація японської «Операції Z» Наслідки нападу Японії на Перл-Харбор. Стан американських розвідувальних служб - Бюро координатора

інформації, УСС, МІ, УМР. Діяльність німецьких спецслужб на окупованих радянських територіях. Розвідувально-диверсійні школи абверу. Операція «Цепелін». Успіхи та втрати радянської розвідки в 1942-1945 рр. Структура та головні операції радянської розвідки. «Червона капелла». Р. Зорге. «Кембриджська п'ятірка». Функції та діяльність контррозвідки «Смерш».

Операції спецслужб західних союзників в 1942-1945 рр. Дезінформаційна операція «Мінсміт». Нейтралізація німецької агентури під час Тегеранської конференції. Внесок спецслужб союзників у здійсненні операції «Оверлорд». Дезінформаційні заходи.

Таємна діяльність транснаціональних інститутів у роки Другої світової війни. Банк міжнародних розрахунків. Проекти та спроби сепаратного перемир'я. Поразка нацистської Німеччини. Сантандерська таємна зустріч. Операція «Валькірія». «Меморандум Ріббентропа», Сепаратні «швейцарські переговори» А. Даллеса й К. Вольфа про умови капітуляції Німеччини на Західному фронті. Таємна операція «Санрайз» («Кроссворд»). Капітуляція Німеччини. План «Каліпсо». Діяльність організації «Шпінне». Операція «Вогняна земля». Розвідка воюючих держав наприкінці Другої світової війни. Поразка Японії.

Тема 10. Особливості функціонування розвідки і таємної дипломатії у період «холодної війни».

Головні тенденції діяльності розвідок країн світу в роки «Холодної війни». Нові завдання спецслужб в умовах біполярності і блокового протистояння. Ядерний чинник. Використання німецького досвіду ракетобудування. Зростання значення науково-технічного шпіонажу. Вдосконалення технічних засобів ведення розвідки. Авіаційна й космічна розвідка. Вплив розвідки на розгортання національно-визвольних рухів й процесів деколонізації. Антитерористична діяльність та боротьба з наркобізнесом.

Реорганізація та напрями діяльності спецслужб СРСР в 1945-1991 рр. МВС. МДБ. КДБ. «Положенні про КДБ при Раді міністрів СРСР». Скорочення чисельності КДБ у добу «відлиги». Якісні та кількісні зміни КДБ у 1960-80-ті роки. ПГУ КДБ (зовнішня розвідка). Військова розвідка ГРУ.

Організаційна структура та напрями діяльності спецслужб США в роки «Холодної війни». «Закон про національну безпеку». Створення ЦРУ та його функції. Управління спеціальних операцій. ЦРУ у Розвідувальному співтоваристві США. Агентство національної безпеки. Розвідувальне управління міністерства оборони. Організація і діяльність розвідувальних служб провідних держав Західної Європи в роки «Холодної війни» (Британська розвідка SIS (МІ6). Роль розвідки у перемозі Великої Британії під час Фолклендської війни. Завдання французької розвідки СДЕСЕ. «Організація Гелена». БНД — федеральна розвідка ФРН).

Таємні операції радянської та західних розвідок на першому етапі «Холодної війни» (друга половина 1940-60-ті роки). Операція «Пейперкліп». Радянська агентура у «Манхеттенському проекті» та операція «Венона». «Кембриджська п'ятірка». ОУН в планах західних розвідок. Війна в Кореї та операція «Блубелл». Організація американською розвідкою переворотів в Ірані і Гватемалі. «Берлінський туннель», Програма розвідувальних польотів над територією СРСР. Інцидент з У-2. Розвідка під час Карибської кризи. «Справа Профьюмо». «Справа О. Пенковського». Розвідка у війні в Індокитаї.

Протистояння радянської та західних розвідок на другому етапі «Холодної війни» (1970-80-ті рр.). «Справа О. Ляліна» та британсько-радянський дипломатичний скандал. Участь ЦРУ у військовому перевороті в Чилі. Дії розвідок під час війни в Афганістані. Таємна операція «РЯН». Провали ЦРУ та КДБ : скандал «Іран-контрас» і О. Гордієвський.

Таємна дипломатія і розвідка країн соцтабору. Служба безпеки МВД ПНР. Організація й операції Головного управління розвідки МДБ НДР («Штазі»). М. Вольф. «Справа Г. Гійома». Співпраця розвідок НДР та комуністичної Куби. Таємні війни

кубінської розвідки ДІ в Америці та Африці. Румунський ДДБ («Секурітате»). Чехословацька таємна поліція StB. Переслідування інакодумства. ГРУ НВАК та МДБ КНР. Діяльність маоїстської агентури. Таємні війни в Центрально-Східній Європі та СРСР у 1989-1991 рр. Транснаціональні корпорації та їх вплив на політичні процеси у ЦСЄ. Спецслужби комуністичних країн в революційних подіях. Докорінна реорганізація спецслужб ЦСЄ. КДБ і ГРУ в роки «перебудови». Заяви О. Калугіна. КДБ у путчі ДКНС. Завдання та операції розвідки Ізраїля й арабських країн (Моссад, АМАН, «Мухабарат» АРЕ. Військова розвідка Сирії. Роль розвідки в арабо-ізраїльських війнах. «Справа Елі Коена».

Тема 11. Організація і діяльність розвідувальних служб провідних держав світу та України наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.

Структурні трансформації розвідки провідних країн у постбіполярну добу. Класичні й нові методи роботи розвідки. Сучасні легальні та нелегальні резидентури. Співіснування національних розвідок й транснаціональних структур в умовах глобалізації. Виклики з боку організованої злочинності. Посилення релігійного чинника й боротьба проти міжнародного тероризму. Кібербезпека. Макроекономічна розвідка. Феномен WikiLeaks.

Оптимізація роботи розвідки США в умовах постбіполярного світу. Реформування спецслужб США. Американські спецслужби і проблема поширення у світі зброї масового знищення. Розвідка США після терористичних атак 2001 р. Дії військової розвідки та ЦРУ під час інтервенції в Ірак і Афганістан. Роль ЦРУ у звинуваченні керівництва Іраку у наявності зброї масового знищення. Законопроєкт про розвідувальну реформу і протидію тероризму. Боротьба з «Аль-Каїдою». Розвідка країн Європейського союзу та Великої Британії. Вдосконалення діяльності розвідки провідних західних країн. Масштабне реформування німецької розвідки BND. Заява голови МІ5 Е. Паркера про гібридну війну РФ (2018). «Біла книга з оборони Франції» та діяльність DGSE. Кадрові та організаційні зміни в спецслужбах країн ЦСЄ. Координація дій розвідок країн Євросоюзу. Процес формування спільної розвідувальної політики ЄС.

Зміни організації, масштабів та принципів діяльності розвідки пострадянських країн. Наступниці КДБ - Міждержавна служба безпеки, Служба зовнішньої розвідки, Міністерство безпеки Російської Федерації, Федеральна служба контррозвідки, Федеральна служба безпеки. Посилення ролі спецслужб РФ на початку 2000-х рр. та її головні операції. Особливості формування спецслужб держав СНД. КДБ Білорусі. «Сирбар» Казахстану. Формат співпраці розвідки країн СНД.

Правова база, структура та пріоритети діяльності спецслужб незалежної України. Постанова Верховної Ради України «Про створення Служби національної безпеки України» (СНБ). Закон «Про Службу безпеки України» (СБУ). Система органів та напрями діяльності СБУ. Закон «Про Службу зовнішньої розвідки України» (СЗР). Реформування органів військової розвідки України. Головне управління розвідки Міністерства оборони (ГУР). Українська розвідка під час здійснення АТО.

Пріоритетні напрями діяльності розвідки КНР на сучасному етапі. Напрями глобального протистояння розвідок КНР та США. Взаємні звинувачення через Пандемію коронавірусу (2020).

Війни розвідок у 1990-ті роки. Архів В. Мітрохіна. Операції «Кортшип» та арешт О. Еймса. Протистояння розвідок під час війн на Балканах й у Чечні.

Таємна дипломатія та шпигунські скандали у 2000-ні роки. (Роль спецслужб західних країн в організації «кольорових революцій». «Справа Потєєва». Реакція у світі на заяви Е. Сноудена. «Справа Скріпаля» і дипломатичний скандал 2018 р. Розвідка та Сили спеціальних операцій провідних країн у боротьбі проти Ісламської Держави.

Рекомендована література

Методичне забезпечення

Лиман С. І. Дипломатія та розвідка : навчально-методичний комплекс дисципліни для студентів спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» освітньої програми «Міжнародні відносини та регіональні студії» / Лиман С. І., Парфіненко А. Ю. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2020. 45 с.

Основна література

1. Бояджи Э. История шпионажа. В 2-х тт. / пер. с итал. Л. Кориной / Э. Бояджи. М.: ОЛМА Медиа Групп, 2003. Т. 1. 544 с.; Т. 2. 640 с.
2. Всемирная история шпионажа / Авт.-сост. М. И. Умнов. М.: Олимп, АСТ, 2000. 481 с.
3. Григор'єва Т. Історія дипломатії: від давнини до кінця XVIII ст. / Т. Григор'єва. Київ : Видавн. дім «Києво-Могилянська Академія», 2014. 177 с.
4. Гуменюк Б.І. Дипломатична служба: правове регулювання: Навч. посібник / Б. І. Гуменюк. К.: "Либідь", 2007. 224 с.
5. Даллес А. Искусство разведки. М.: Международные отношения - МП «Улисс», 1992. 288 с.
6. Марущак М. Й. Історія дипломатії ХХ ст.: Курс лекцій / М. Й. Марущак. Львів, 2003. Бескид Біт, 2003. 303 с.
7. Пик С. М. Таємна дипломатія і розвідка у міжнародних відносинах : навч. посібник / С. М. Пик . Львів : ЛНУ імені Івана Франка , 2012. 514 с.
8. Плэтт В. Стратегическая разведка. Основные принципы / В. Плэтт. М.: Форум, 1997. 376 с.
9. Ричелсон Д. Т. История шпионажа XX века / Д. Т. Ричелсон. М.: ЭКСМО-Пресс, 2000. 560 с.
10. Фалиго Р. Всемирная история разведывательных служб. / Р.Фалиго, Р. Коффер. Пер. с франц. В 2 тт., М.: Терра, 1997. Т. 1. 528 с.; Т. 2. 304 с.

Допоміжна література

1. Бухгайт Г. Абвер - щит и меч III рейха / Г. Бухгайт; Пер. с нем. Ю. А. Неподаева. М.: Яуза и Эксмо, 2003. 384 с.
2. Вилинович А. Антология шпионажа / А. Вилинович. М.: Арий, 2015. 400 с.
3. Вольф М. Игра на чужом поле. Тридцать лет во главе разведки / М. Вольф. М.: Международные отношения, 1998. 392 с.
4. Гелен Р. Война разведок: Тайные операции спецслужб Германии, 1942-1971 / Р. Гелен; Пер. с нем. В. Г. Чернявского, Ю. Д. Чупрова. М.: Центрполиграф, 2003. 432 с.
5. Дамаскин И. А. Битвы разведок, 1941-1945 гг. / И. А. Дамаскин. М.: Вече, 2005. 480 с.
6. Дамаскин И. А. 100 великих разведчиков / И. А. Дамаскин. М. Вече, 2007. 346 с.
7. Девайн Д. Вдале полювання. Історія головного шпигуна Америки / Д. Девайн, В. Лоеб. Харків; Фоліо, 2018. 320 с.
8. Деларю Ж.. История гестапо / Ж. Деларю ; Пер. с фр. Ю. А. Немешаев и др. Смоленск : Фирма "Русич", 1993. 480 с.
9. Дмитренко В. Розвідка та інші таємні служби Стародавнього Риму і його супротивників / В. Дмитренко. Львів: Кальварія, 2008. 752 с.
10. Дундуков М. Ю. Разведка в государственном механизме США. М.: Кучково поле, 2008. 448 с.
11. Колпакиди А. КГБ / А. Колпакиди, А. Север. М.: Яуза Эксмо, 2010. 784 с.
12. Ландер И. И. Негласные войны : история специальных служб, 1919-1945 : в 2-х книгах, [в 3-х томах] / И. И. Ландер. Одесса : Друк, 2007. Кн. 1: Условный мир. 2007. 622 с.; Кн. 2: Война, Т. 1. 2007. 643 с.; Кн. 2: Война, Т. 2. 2007. 530 с.

13. Лутиис П. де. История итальянских секретных служб / П. де Лутиис. М.: Прогресс, 1989. 320 с.
14. Мадер Ю. Абвер: щит и меч Третьего рейха / Ю. Мадер. Ростов н/Д: Феникс, 1999. 320 с.
15. Маклахан Д. Тайны английской разведки (1939–1985) / Д. Маклахан : пер. с англ. М.: Терра, 1997. 365 с.
16. Млечин Л. Служба внешней разведки / Л. М. Млечин. М.: Эксмо, Яуза, 2004. 616 с.
17. Остапенко П. В. Тайная война в Древнем мире. Минск: Харвест, 2004. 512 с.
18. Полмар Н. Энциклопедия шпионажа / Н. Полмар, Т. Б. Аллен : Пер. с англ. В. Смирнова. М.: КРОН-ПРЕСС, 1999. 816 с.
19. Север А. История КГБ / А. Север. М.: Алгоритм, 2008. 336 с.
20. Хёттль В. Секретный фронт. Воспоминания сотрудника политической разведки Третьего рейха. 1938-1945 / В. Хёттль. Перевод Ю. Чупрова. М.: Центрполиграф, 2003. 400 с.
21. Уайтон Ч. Знаменитые шпионы / Ч. Уайтон; Пер. с англ. Н. Лихачевой. М.: Терра, 1996. 272 с.
22. Уолтон К. Британская разведка во времена холодной войны / К. Уолтон. М.: Центрполиграф, 2016.
23. Филби К. Моя тайная война / К. Филби. М.: Воениздат, 1989. 123 с.
24. Черняк Е. Б. Пять столетий тайной войны. Из истории секретной дипломатии и разведки / Е. Б. Черняк. М.: Международные отношения, 1991. 2-е изд. 560 с.
25. Эндрю К., КГБ: История внешнеполитических операций от Ленина до Горбачева / К. Эндрю, О. Гордиевский : Пер. с англ. 1992. 768 с.
26. Aldrich R. J. The Hidden Hand: Britain, America and Cold War Secret Intelligence / R. J. Aldrich. London: John Murray, 2006. 733 p.
27. Aldrich R. J. The Black Door: Spies, Secret Intelligence and British Prime Ministers / R. J. Aldrich, Cormac R. London: Collins, 20016. 606 p.
28. Andrew C. *For the President's Eyes Only: Secret Intelligence and the American Presidency from Washington to Bush* / C. Andrew (London, HarperCollins, 1995, 660 p.
29. Andrew C. The Secret World: A History of Intelligence / C. Andrew. Yale University Press, 2018. 896 p.
30. Kitson S. The Hunt for Nazi Spies: Fighting Espionage in Vichy France / S. Kitson Chicago: University of Chicago Press, 2008. 218 p.
31. Nigel W. At Her Majesty's Secret Service: The Chiefs of Britain's Intelligence Agency, MI6 / W. Nigel. London: Greenhill, 2006. 296 p.
32. Walton K. Empire of Secrets: British Intelligence, the Cold War, and the Twilight of Empire / K. Walton. London: HarperPress, 2013, 448 p.

Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Закон України № 2229-ХІІ «Про Службу безпеки України». 1992. 25 березня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text>
2. Закон України «Про розвідувальні органи України» від 22.03.2001 № 2331-ІІІ / Верховна Рада України 1994-2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2331-14>
3. Закон України № 3160-ІV «Про Службу зовнішньої розвідки України». 2005. 1 грудня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3160-15#Text>
4. Указ Президента РСФСР № 293 «Об образовании Службы внешней разведки РСФСР». 1991. 18 декабря [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http : //law7.ru/base45/p art0/d45ru0035.htm](http://law7.ru/base45/p art0/d45ru0035.htm)

5. Ангуло А. Л. Художник Питер Пауль Рубенс - испанский дипломат и разведчик [Электронный ресурс]. – <http://www.e-vesti.ru/ru/hudozhnik-piter-paul-rubens-ispanskiy-diplomat-i-razvedchik/>
6. Атаманенко И. Г. Разведка и контрразведка в Отечественной войне 1812 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://nvo.ng.ru/spforces/2012-12-14/14_1812.html
7. Безотосный В. М. Наполеоновские разведывательные службы в военной компании 1812 года. 2004. №4. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://vivovoco.ibmh.msk.su/VV/PAPERS/HISTORY/SERVICE.HTM>
8. Бояджи Э. История шпионажа. В 2-х тт. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://books.google.com.ua/books?id=DwRjWtdUEoC&pg=PA28&lpg=PA28&dq=%D1%80%D0%97>
9. Вилинович А. Антология шпионажа [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://avidreaders.ru/book/antologiya-shpionazha.html>
10. Данилов Е. С. Военная разведка и контрразведка античного Рима (III в. до н.э. - IV в. н.э.) [Электронный ресурс]. – Режим доступа <https://www.dissercat.com/content/voennaya-razvedka-i-kontrazvedka-antichnogo-roma-iii-v-do-ne-iv-v-ne>
11. Дмитриев В.А. Военная разведка в сасанидском Иране: способы, виды, масштабы [Электронный ресурс]. – Режим доступа [file:///C:/Users/1/Downloads/voennaya-razvedka-v-sasanidskom-irane-sposob-vid-masshtab%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/1/Downloads/voennaya-razvedka-v-sasanidskom-irane-sposob-vid-masshtab%20(1).pdf)
12. Заякин Б. Н. Краткая история спецслужб [Электронный ресурс]. – Режим доступа <https://litresp.ru/kniga/ru/%D0%97/zayakin-boris-nikolaevich/kratkaya-istoriya-specsluzhb>
13. Кёлер Дж. Секреты Штази. История знаменитой спецслужбы ГДР [Электронный ресурс]. – Режим доступа <http://booksonline.com.ua/view.php?book=87528>
14. Семин Н. Л. Спецслужбы США в 2001-2006 гг. (проблемы взаимоотношений с другими институтами государства и обществом) <https://www.twirpx.com/file/2288192/>
15. Філонов О. В. Специфіка структурної побудови, функціонування і діяльності поліції, жандармерії та спеціальних служб Російської імперії як органів, що здійснювали протидію тероризму в кінці XIX – на початку XX ст. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://arhive.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2012-4/12fovnpс.pdf>

2. Плани практичних (семінарських) занять, самостійної роботи

Семінарське заняття 1. Таємна дипломатія та розвідка як навчальна дисципліна й напрям наукових досліджень. Теоретичні аспекти та етапи діяльності розвідувальних служб.

План семінару / Питання для обговорення

1. Предмет та завдання курсу.
2. Сутність таємної дипломатії та її види.
3. Поняття «розвідка». Завдання та специфіка діяльності розвідки.
4. Види і функції розвідки.
5. Механізм здійснення розвідувальної діяльності. Засоби добуття інформації.
6. Характер взаємодії розвідки, суспільства і влади.

Семінарське заняття 2. Зародження та функціонування таємної дипломатії й розвідки у стародавніх державах

План семінару / Питання для обговорення

1. Специфіка таємної дипломатії й розвідки у Стародавньому світі.
2. Таємна дипломатія і розвідка Стародавнього Єгипту.
3. Стан та напрями розвідувальної діяльності міст-держав Месопотамії, Ассирії, Персії.
4. Особливості організації розвідки стародавніх держав Індії та Китаю.
5. Розвиток таємної дипломатії у Стародавній Греції. Розвідка під час греко-перських війн.
6. Таємна дипломатія і розвідка Македонії й елліністичних держав.
7. Організація розвідувальної діяльності Римської республіки.
8. Таємна дипломатія і розвідка Римської імперії.

Семінарське заняття 3. Організація та діяльність розвідувальних служб у державах Європи і Азії в другій половині XVII – на початку XIX ст.

План семінару / Питання для обговорення

1. Вдосконалення методів розвідницької діяльності у другої половині XVII – на початку XIX ст.
2. Французька розвідка за часів Людовіка XIV.
3. Організація та особливості діяльності англійської розвідки другої половини XVII – першої половини XVIII ст.
4. Австрійська та пруська розвідка другої половини XVII – першої половини XVIII ст.
5. Розвідка в країнах Центральної та Східної Європи у другої половини XVII – XVIII ст.
6. Засоби роботи розвідки під час війни американських колоній за незалежність.
7. Розвідувальна діяльність провідних країн проти революційної Франції.
8. Таємні служби Наполеона Бонапарта.
9. Головні тенденції розвитку таємних служб країн Сходу другої половині XVII – на початку XIX ст.

Семінарське заняття 4. Діяльність розвідувальних служб воюючих та нейтральних держав в роки Першої світової війни

План семінару / Питання для обговорення

1. Розвідка Антанти і Троїстого союзу та створення стратегічних планів ведення війни.
2. Головні особливості розвідницької діяльності під час Першої світової війни.
3. Спецслужби Великої Британії під час Першої світової війни.
4. Французьке Друге бюро під час Першої світової війни.
5. Російська розвідка в роки Першої світової війни та революційних подій 1917-1918 рр.
6. Німецька розвідка в роки Першої світової війни.
7. Американська розвідка у Першій світовій війні.
8. Таємна дипломатія та розвідка наприкінці Першої світової війни.

Семінарське заняття 5. Організація та напрями діяльності розвідувальних служб провідних країн в роки Другої світової війни

План семінару / Питання для обговорення

1. Розвідка й таємна дипломатія під час “Дивної війни”. Реалізація плану «Гельб».

2. Операції спецслужб воюючих країн у другій половині 1940 – першій половині 1941 рр.
3. Підготовка спецслужб Німеччини та її сателітів до нападу на СРСР.
4. Провал плану «Барбаросса» та реалізація японської «Операції Z»
5. Діяльність німецьких спецслужб на окупованих радянських територіях.
6. Успіхи та втрати радянської розвідки в 1942-1945 рр. Функції та діяльність контррозвідки «Смерш».
7. Операції спецслужб західних союзників в 1941-1945 рр.
8. Таємна діяльність транснаціональних інститутів у роки Другої світової війни. Банк міжнародних розрахунків.
9. Проекти та спроби сепаратного перемир'я. Поразка нацистської Німеччини.
10. Розвідка воюючих держав наприкінці Другої світової війни. Поразка Японії.

Семінарське заняття 6. Особливості функціонування розвідки і таємної дипломатії у період «холодної війни»

План семінару / Питання для обговорення

1. Головні тенденції діяльності розвідки країн світу в роки «Холодної війни».
2. Реорганізація та напрями діяльності спецслужб СРСР в 1945-1991 рр.
3. Організаційна структура та напрями діяльності спецслужб США в роки «Холодної війни».
4. Організація і діяльність розвідувальних служб провідних держав Західної Європи в роки «Холодної війни»: SIS (MI6), SDECE, BND.
5. Таємні операції радянської та західних розвідок на першому етапі «Холодної війни» (друга половина 40-60-ті роки).
6. Протистояння радянської та західних розвідок на другому етапі «Холодної війни» (70-80-ті рр.).
7. Таємна дипломатія і розвідка країн соцтабору у 1950-80-х рр. Діяльність маоїстської агентури.
8. Таємні війни в Центрально-Східній Європі та СРСР у 1989-1991 рр.
9. Завдання та операції розвідки Ізраїля й арабських країн.

Завдання для самостійної роботи

Тема 1. Таємна дипломатія та розвідка як навчальна дисципліна й напрям наукових досліджень. Теоретичні аспекти та етапи діяльності розвідувальних служб.

Питання до теми самостійної роботи:

1. Якими є головні види таємної дипломатії?
2. У чому полягає специфіка «чекової дипломатії»?
3. Чим відрізняються легальні й нелегальні розвідники?
4. Якими є види і головні функції розвідки?
5. Схарактеризуйте носіїв розвідувальної інформації.
6. Як здійснюється вербування агентів?
7. Яку роль у діяльності розвідки виконує дипломатичне прикриття?

Література:

Закон України № 2229-ХІІ «Про Службу безпеки України». 1992. 25 березня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text>

Закон України «Про розвідувальні органи України» від 22.03.2001 № 2331-III / Верховна Рада України 1994-2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2331-14>

Закон України № 3160-IV «Про Службу зовнішньої розвідки України». 2005. 1 грудня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3160-15#Text>

Бояджи Э. История шпионажа. В 2-х тт. / пер. с итал. Л. Кориной / Э. Бояджи. М.: ОЛМА Медиа Групп, 2003. Т. 1. 544 с.; Т. 2. 640 с.

Всемирная история шпионажа / Авт.-сост. М. И. Умнов. М.: Олимп, АСТ, 2000. 481 с.

Григор'єва Т. Історія дипломатії: від давнини до кінця XVIII ст. / Т. Григор'єва. Київ : Видавн. дім «Києво-Могилянська Академія», 2014. 177 с.

Гуменюк Б. Сучасна дипломатична служба / Б. І. Гуменюк, О. В. Щерба. К. : Либідь, 2001. 254 с.

Демин Ю. Г. Статус дипломатических представительств и их персонала / Ю. Г

Дюррозель Ж.-Б. Історія дипломатії від 1919 року до наших днів / Ж.-Б. Дюррозель. К.: Основи, 1995. 903 с.

Пик С. М. Таємна дипломатія і розвідка у міжнародних відносинах : навч. посібник / С. М. Пик . Львів : ЛНУ імені Івана Франка , 2012. 514 с.

Пик С. М., Види таємної дипломатії та особливості їхнього функціонування у міжнародних відносинах / С. М. Пик, Д. А. Костюк // Вісник Донецького національного університету, Сер.: Політичні науки. 2016. С. 48-53.

Плэтт В. Стратегическая разведка. Основные принципы / В. Плэтт. М.: Форум, 1997. 376 с.

Полмар Н. Энциклопедия шпионажа / Н. Полмар, Т. Б. Аллен : Пер. с англ. В. Смирнова. М.: КРОН-ПРЕСС, 1999. 816 с.

Ричелсон Д. Т. История шпионажа XX века / Д. Т. Ричелсон. М.: ЭКСМО-Пресс, 2000. 560 с.

Фалиго Р. Всемирная история разведывательных служб. / Р.Фалиго, Р. Коффер. Пер. с франц. В 2 тт., М.: Терра, 1997. Т. 1. 528 с.; Т. 2. 304 с.

Тема 2. Зародження та функціонування таємної дипломатії й розвідки у стародавніх державах.

Питання до теми самостійної роботи:

1. У чому полягає специфіка таємної дипломатії й розвідки у Стародавньому світі?
2. Наведіть приклади успішної діяльності розвідки Стародавнього Єгипту.
3. Якими були головні напрями розвідувальної діяльності міст-держав Месопотамії, Ассирії, Персії?
4. Зробіть порівняльний аналіз організації розвідки стародавніх держав Індії та Китаю.
5. Яку роль розвідка греків та персів відіграла під час греко-перських війн?
6. Визначте ключові особливості таємної дипломатії і розвідки Македонії.
7. Яким чином римляни використали досвід таємних війн Ганнібала та Мітрідата VI?
8. Які функції виконував інститут римських військових фрументаріїв?

Література:

- Алексеев М. Вестники смерти: Лазутчики Древней Индии // Кэмпо. 1998. № 1
 Артахаштра, или наука политики. М.: Ладомир, Наука, 1993. 800 с.
 Вилинович А. Антология шпионажа / А. Вилинович. М.: Арий, 2015. 400 с.

Винокуров В. И. История военной дипломатии. В 4-х т. / В. И. Винокуров. М.:Светлица. 2011.Т. 1. 392 с.

Греческие полиоркеттики. Флавий Вегеций Ренат: [сборник : перевод / предисл. А. В. Мишулина, СПб.: Алетейя, 1996. 350 с.

Данилов Е .С. Война и разведывательная деятельность в античном Риме. Ярославль: ЯрГУ, 2011. 230 с.

Данилов Е. С. Военная разведка и контрразведка античного Рима (III в. до н.э. - IV в. н.э.) [Электронный ресурс]. – Режим доступа <https://www.dissercat.com/content/voennaya-razvedka-i-kontrrazvedka-antichnogo-rima-iii-v-do-ne-iv-v-ne>

Дмитренко В. Розвідка та інші таємні служби Стародавнього Риму і його супротивників / В. Дмитренко. Львів: Кальварія, 2008. 752 с.

Дмитриев В.А. Военная разведка в сасанидском Иране: организация деятельности и источники информации // Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. 2016. № 1. С. 9–22.

Пик С. М. Таємна дипломатія і розвідка у міжнародних відносинах : навч. посібник / С. М. Пик . Львів : ЛНУ імені Івана Франка , 2012. 514 с.

Стучевский И. А. Межгосударственные отношения и дипломатия на Древнем Востоке / И. А. Стучевский. М.: «Наука», 1987. 311 с.

Фронтин Секст Юлий. Стратегемы (Военные хитрости) / Фронтин Секст Юлий: Пер. А. Ранович. СПб.: Алетейя, 1996. 224 с.

Тема 3. Розвиток таємної дипломатії й розвідки у добу Середньовіччя

Питання до теми самостійної роботи:

1. У чому полягає специфіка таємної дипломатії й розвідки у добу Середньовіччя?
2. Схарактеризуйте розвідницький потенціал середньовічної Церкви.
3. Зробіть порівняльний аналіз організації розвідки та контррозвідки у Візантійській імперії й у варварських і феодальних державах Західної Європи.
4. Які методи використовували шпигуни та агенти впливу у роки Столітньої війни?
5. Наведіть приклади промислового шпигунства у Середні віки.
6. У чому ві бачите головні причини успіхів дипломатично-розвідувальної діяльності Венеції?
7. Схарактеризуйте значення військової та промислової розвідки у завоюваннях Чингісхана.
8. Якою мірою турки-османи використовували розвідницький досвід Візантії?

Література:

Бояджи Э. История шпионажа. В 2-х тт. / пер. с итал. Л. Кориной / Э. Бояджи. М.: ОЛМА Медиа Групп, 2003. Т. 1. 544 с.; Т. 2. 640 с.

Всемирная история шпионажа / Авт.-сост. М. И. Умнов. М.: Олимп, АСТ, 2000. 481 с.

Дмитриев В.А. Военная разведка в сасанидском Иране: организация деятельности и источники информации // Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. 2016. № 1. С. 9–22.

Лиман С. И. За тысячи миль ради тысячи фраз: необычное и привычное в дипломатических путешествиях Приска Панийского // Византийская мозаика. Харьков, 2019. Выпуск 7. С. 106-124.

Пик С. М. Таємна дипломатія і розвідка у міжнародних відносинах : навч. посібник / С. М. Пик . Львів : ЛНУ імені Івана Франка , 2012. 514 с.

Черняк Е. Б. Пять столетий тайной войны. Из истории секретной дипломатии и разведки / Е. Б. Черняк. М.: Международные отношения, 1991. 2-е изд. 560 с.

Тема 4. Особливості таємної дипломатії й розвідки у XVI - першій половині XVII ст.

Питання до теми самостійної роботи:

1. Схарактеризуйте нові завдання розвідки та контррозвідки держав Західної Європи у Великих Географічних відкриттях.
2. Якого рівня в цей час досягло мистецтво шифрування й дешифрування?
3. Якими були причини та обставини створення першої у світі професійної розвідувальної служби Френсіса Уолсінгема?
4. Наскільки ефективно діяла військова розвідка Габсбургів у Тридцятилітній війні?
5. Який внесок у криптоаналітику зробив Антуан Россіньоль?
6. Схарактеризуйте розвідницьку діяльність отця Жозефа ("сірого кардинала").
7. Зробіть порівняльний аналіз організації розвідки Речі Посполитої і козаків?
8. Які саме функції в османській розвідці та контррозвідці виконував візир?
9. У чому полягають головні завдання ніндзюцу?

Література:

Ангуло А. Л. Художник Питер Пауль Рубенс - испанский дипломат и разведчик [Електронний ресурс]. – <http://www.e-vesti.ru/ru/hudozhnik-piter-paul-rubens-ispanskij-diplomat-i-razvedchik/>

Борисов Ю. В. Дипломатия Людовика XIV. / Ю. В. Борисов. М.: Международные отношения 1991. 381 с.

Бояджи Э. История шпионажа. В 2-х тт. / пер. с итал. Л. Кориной / Э. Бояджи. М.: ОЛМА Медиа Групп, 2003. Т. 1. 544 с.; Т. 2. 640 с.

Всемирная история шпионажа / Авт.-сост. М. И. Умнов. М.: Олимп, АСТ, 2000. 481 с.

Ивонин Ю. Е. У истоков европейской дипломатии Нового времени / Ю. Е. Ивонин. Минск: Университетское, 1984. 160 с.

Ивонина Л. И. Дипломатия Тридцатилетней войны / Л. И. Ивонина, А. Ю. Прокопьев А. Ю. Смоленск, 1996. 230 с.

Пик С. М. Таємна дипломатія і розвідка у міжнародних відносинах : навч. посібник / С. М. Пик . Львів : ЛНУ імені Івана Франка , 2012. 514 с.

Черняк Е. Б. Пять столетий тайной войны. Из истории секретной дипломатии и разведки / Е. Б. Черняк. М.: Международные отношения, 1991. 2-е изд. 560 с.

Черняк Е. Б. Интриги старины глубокой. История закулисных тайн власти / Е. Б. Черняк. М.: Рипол Классик, 2003. 672 с.

Тема 5. Організація та діяльність розвідувальних служб у державах Європи і Азії в другій половині XVII – на початку XIX ст.

Питання до теми самостійної роботи:

1. Наведіть приклади вдосконалення методів розвідницької діяльності у другій половині XVII – на початку XIX ст.
2. Якими були функції "чорних кабінетів"?
3. Схарактеризуйте діяльність французької розвідки за часів Людовіка XIV.
4. В чому полягали особливості діяльності таємної служби Джона Терло?

5. Яку роль прусська військова і політична розвідка відіграла у перемогах Фрідріха II?
6. Схарактеризуйте роль іноземних агентур в російських палацових переворотках.
7. Які функції виконувало «Таємне бюро» Жана Ландре?

Література:

Атаманенко И. Г. Разведка и контрразведка в Отечественной войне 1812 года [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://nvo.ng.ru/spforces/2012-12-14/14_1812.html

Безотосный В. М. Наполеоновские разведывательные службы в военной компании 1812 года / В. М. Безотосный // Новая и Новейшая история. 2004. №4.

Борисов Ю. В. Шарль-Морис Талейран. Политическая биография / Ю.В. Борисов. М.: Международные отношения, 1989. 328 с.

Борисов Ю. В. Дипломатия Людовика XIV. / Ю. В. Борисов. М.,: Международные отношения 1991. 381 с.

Зінченко А. Л. Історія дипломатії: від давнини до Нового часу / А. Л. Зінченко. К.: Проза, 2005. 560 с.

Ивонина Л. И. Дипломатия и революция (Две Английские революции и европейская политика XVII в.) / Л.И. Ивонина. Смоленск : Б.и., 1998. 278 с.

Кинг Б. Д. Битва дипломатов или Вена 1814 / Б. Д. Кинг. М.: АСТ, Астрель, 2010. 477 с.

Пик С. М. Таємна дипломатія і розвідка у міжнародних відносинах : навч. посібник / С. М. Пик . Львів : ЛНУ імені Івана Франка , 2012. 514 с.

Сироткин В. Г. Наполеон и Александр I: Дипломатия и разведка Наполеона и Александра I в 1801-1812 гг. / В. Г. Сироткин. М.: Эксмо: Алгоритм, 2003. 414 с.

Чекаленко Л. Д. Зовнішня політика України (від давніх часів до наших днів): Підручник / Л. Д. Чекаленко, С. Г. Федуняк. К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2010. 464 с.

Чекаленко Л.Д. Витоки української дипломатії: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Дипломатична академія України при МЗС України. К.: LAT & K, 2010. 340с.

Черняк Е. Б. Пять столетий тайной войны. Из истории секретной дипломатии и разведки / Е. Б. Черняк. М.: Международные отношения, 1991. 2-е изд. 560 с.

Тема 6. Таємна дипломатія та розвідка у XIX – на початку XX ст.

Питання до теми самостійної роботи:

1. Наскільки ефективно діяли спецслужби монархічних держав у боротьбі проти «революціоналізації» Європи.?
2. Схарактеризуйте стан та основні напрями діяльності розвідок Англії, Франції, Росії напередодні та під час Кримської війни 1853-1856 рр.
3. Який внесок в створення німецької розвідки зробив Вільгельм Штібер?
4. Наведіть приклади вдосконалення роботи спецслужб Франції після поразки країни у франко-прусській війні.
5. Які наслідки для спецслужб та збройних сил Австро-Угорщини мала «справа Редля»?
6. Схарактеризуйте особливості таємних війн США і КША під час Громадянської війни.
7. Якою мірою діяльність японської розвідки сприяла перемогам Японії під час японо-китайської та російсько-японської війни?

Література:

Бояджи Э. История шпионажа. В 2-х тт. / пер. с итал. Л. Кориной / Э. Бояджи. М.: ОЛМА Медиа Групп, 2003. Т. 1. 544 с.; Т. 2. 640 с.

Брюханов В. Заговор против мира. Кто развязал Первую мировую войну / В. Брюханов. М.: Астрель, 2005. 656 с.

Всемирная история шпионажа / Авт.-сост. М. И. Умнов. М.: Олимп, АСТ, 2000. 481 с.

Зорихин А. Г. Роль военной разведки Японии в поражении русской армии в войне 1904–1905 гг. / А. Г. Зорихин // Ежегодник Японии. 2017. С. 196-222.

Пик С. М. Таємна дипломатія і розвідка у міжнародних відносинах : навч. посібник / С. М. Пик . Львів : ЛНУ імені Івана Франка , 2012. 514 с.

Ричелсон Д. Т. История шпионажа XX века / Д. Т. Ричелсон. М.: ЭКСМО-Пресс, 2000. 560 с.

Фалиго Р. Всемирная история разведывательных служб. / Р.Фалиго, Р. Коффер. Пер. с франц. В 2 тт., М.: Терра, 1997. Т. 1. 528 с.

Філонов О. В. Специфіка структурної побудови, функціонування і діяльності поліції, жандармерії та спеціальних служб Російської імперії як органів, що здійснювали протидію тероризму в кінці XIX – на початку XX ст. / О. В. Філонов // Форум права. 2012. № 4. С. 975–978.

Черняк Е. Б. Пять столетий тайной войны. Из истории секретной дипломатии и разведки / Е. Б. Черняк. М.: Международные отношения, 1991. 2-е изд. 560 с.

Тема 7. Діяльність розвідувальних служб воюючих та нейтральних держав в роки Першої світової війни.

Питання до теми самостійної роботи:

1. Зробіть порівняльний аналіз організації розвідки Великої Британії та Німеччини на початку Першої світової війни.

2. Які нові види розвідки були застосовані воюючими країнами під час війни?

3. В чому полягає метод масового шпiонажу?

4. Який внесок в діяльність німецької військової розвідки зробив В. Ніколаї?

5. Схарактеризуйте спроби координації розвідницької діяльності Антанти та функції Міжсоюзницького розвідувального бюро в Парижі.

6. Наведіть дані, що підтверджують причетність німецької розвідки до Жовтневого перевороту в Росії.

7. Які розвідницькі завдання виконувало Перше квартирмейстерство Генерального штабу Української держави?

Література:

Брюханов В. Заговор против мира. Кто развязал Первую мировую войну / В. Брюханов. М.: Астрель, 2005. 656 с.

Вудхолл Э. Разведчики мировой войны / Э. Вудхолл ; перев. с англ. М. : Государственное военное издательство Наркомата обороны СССР, 1938. 142 с.

Германия и русская революция 1917 – 1924: Пер. с нем. / Изд. Г. Кённена и Л. Копелева. Под ред. Я. Драбкина. М: Памятники исторической мысли., 2007. 383 с.

Джонсон Т. М. Американская разведка во время мировой войны. М.: Воениздат НКО СССР, 1938. 248 с..

Звонарев К.К. Агентурная разведка. В 2-х томах. В одной кн./ К. К. Звонарев М.: Издательство В. Секачев Т. 1. Русская агентурная разведка всех видов до и во время войны 1914-1918 гг.; Т. 2. Германская агентурная разведка до и во время войны 1914-1918 гг. 570 с.

Левицкий, С. Шпионы кайзера и Гитлера / С. Левицкий; Пер. с пол. В. С. Живодерова. М.: Крафт+, 2004. 270 с.

Локкарт Р. Б. Сидней Рейли : шпион - легенда XX века : пер. с англ. / Р. Б. Локкарт. М. : Центрполиграф, 2001. 395 с.

Пик С. М. Таємна дипломатія і розвідка у міжнародних відносинах : навч. посібник / С. М. Пик. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2012. 514 с.

Ричелсон Д. Т. История шпионажа XX века / Д. Т. Ричелсон. М.: ЭКСМО-Пресс, 2000. 560 с.

Сергеев Е. Ю. Военная разведка России в годы Первой мировой войны // Военно-исторический журнал. 2012. №2. С. 52-61.

Соловйова В. В. Українська дипломатія у країнах центральної Європи 1917-1920 рр. / В. В. Соловйова. Донецьк : ТОВ "Юго-Восток, Лтд", 2004. 172 с.

Уткин А. Первая мировая война / А. Уткин. М.: Культурная революция, 2013. 560 с.

Schmidt J. W. Gegen Russland und Frankreich: Der deutsche militärische Geheimdienst 1890-1914 / J. W. Schmidt. 3. Auflage. Ludwigsfelde: Ludwigsfelder Verlags-Haus, 2009.

Тема 8. Дипломатія і розвідка провідних країн світу у міжвоєнний період.

Питання до теми самостійної роботи:

1. Розкрийте особливості діяльності спеціальних служб США у міжвоєнний період.
2. Як прихід до влади у Німеччині нацистів змінив масштаби діяльності військової розвідки «Абвер»?
3. Проаналізуйте стан німецьких агентурних мереж напередодні Другої світової війни.
4. Наведіть приклади спецоперацій італійської розвідки у міжвоєнний період.
5. В чому полягали основні недоліки організації та функціонування французьких спецслужб?
6. Який внесок в розвиток британської SIS (MI6) зробив Х. Сінклер?
7. Яку роль у подіях Громадянської війни відіграла Розвідочна управа Генерального штабу Збройних сил УНР?
8. Наведіть приклади спецоперацій ОДПУ-НКВС за кордоном.

Література:

Бояджи Э. История шпионажа. В 2-х тт. / пер. с итал. Л. Кориной / Э. Бояджи. М.: ОЛМА Медиа Групп, 2003. Т. 1. 544 с.; Т. 2. 640 с.

Всемирная история шпионажа / Авт.-сост. М. И. Умнов. М.: Олимп, АСТ, 2000. 481 с.

Густерин П. Советская разведка на Ближнем и Среднем Востоке в 1920-30-х годах. Саарбрюккен: Lambert acad. publ., 2014. 191 с.

Деларю Ж.. История гестапо / Ж. Деларю; Пер. с фр. Ю. А. Немешаев и др. Смоленск : Фирма "Русич", 1993. 480 с.

Зегер А. Гестапо-Мюллер. Карьера кабинетного пре ступника / А. Зегер. Ростов-на-Дону: Феникс, 1997. 384 с.

Кузнецов В. НКВД против гестапо Операции советской разведки / В. Кузнецов. М. : Издательство Родина», 2018. 206 с.

Ландер И. И. Негласные войны : история специальных служб, 1919-1945 : в 2-х книгах, [в 3-х томах] / И. И. Ландер. Одесса : Друк, 2007. Кн. 1: Условный мир. 2007. 622 с.; Кн. 2: Война, Т. 1. 2007. 643 с.; Кн. 2: Война, Т. 2. 2007. 530 с.

Мельников Д. Тайны гестапо. Империя смерти / Д. Мельников., Л. Черная. М.: Вече, 2000. 480 с.

Пик С. М. Таємна дипломатія і розвідка у міжнародних відносинах : навч. посібник / С. М. Пик . Львів : ЛНУ імені Івана Франка , 2012. 514 с.

Ричелсон Д. Т. История шпионажа XX века / Д. Т. Ричелсон. М.: ЭКСМО-Пресс, 2000. 560 с.

Сергеев Ф. Тайные операции нацистской разведки, 1933-1945 / Ф. Сергеев. М. : Политиздат, 1991. 415 с. :

Сиполс В. Я. Тайны дипломатические. Канун Великой Отечественной. 1939- 1941 / В. Я. Сиполс. М.: Новина, 1997. 448 с.

Фалиго Р. Всемирная история разведывательных служб. / Р.Фалиго, Р. Коффер. Пер. с франц. В 2 тт., М.: Терра, 1997. Т. 1. 528 с.

Тема 9. Організація та напрями діяльності розвідувальних служб провідних країн в роки Другої світової війни.

Питання до теми самостійної роботи:

1. Наскільки ефективними були дії спецслужб Німеччини під час нападу на Польщу?

2. В чому ви бачите головні прорахунки дефензиви та офензиви польської «Двуйки»?

3. Схарактеризуйте організацію німецьких розвідницьких мереж в окупованих західних країнах.

4. Як ви оцінюєте ступень ефективності діяльності радянської розвідки у 1941 р.?

5. Який вплив на хід війни мало проведення союзниками дезінформаційної операції «Цепелін»?

6. Схарактеризуйте напрями таємної діяльності транснаціональних інститутів у роки Другої світової війни.

7. Яку роль розвідки Німеччини, США та Великої Британії відіграли у спробах сепаратного перемир'я?

Література:

Абжаген К. Х. Адмирал Канарис. / К. Х. Абжаген : пер. с нем. Ростов-на-Дону: феникс, 1998. 384 с.

Бухгайт Г. Абвер - щит и меч III рейха / Г. Бухгайт; Пер. с нем. Ю. А. Неподаева. М.: Яуза и Эксмо, 2003. 384 с.

Дамаскин, И. А. Битвы разведок, 1941-1945 гг. / И. А. Дамаскин. М.: Вече, 2005. 480 с.

Деларю Ж.. История гестапо / Ж. Деларю ; Пер. с фр. Ю. А. Немешаев и др. Смоленск : Русич, 1993. 480 с.

Зегер А. Гестапо-Мюллер. Карьера кабинетного пре ступника / А. Зегер. Ростов-на-Дону: Феникс, 1997. 384 с.

Клавинг В. В. Западный фронт. Германия в войне 1939-1945 / В.В. Клавинг. М.: Яуза, Эксмо, 2005. 544 с.

Кузнецов В. НКВД против гестапо Операции советской разведки / В. Кузнецов. М. : Издательство Родина», 2018. 206 с.

Леверкюн П. Германская военная разведка. Шпионаж, диверсии, контрразведка / П. Леверкюн. Минск: ФУИнформ, 2010. 408 с.

Линдер И. Б. Загадка для Гимmlера: офицеры СМЕРШ в Абвере и СД / И. Линдер, Н. Абин. М.: РИПОЛ КЛАССИК, 2008. 476 с.

Лота В. Тайные операции Второй мировой: Книга о военной разведке, 1944 г. / В. Лота. М.: Молодая гвардия, 2006. 396 с.

Пещерский В. Л. «Красная капелла». Советская разведка против абвера и гестапо / В. Л. Пещерский. М.: Центрполиграф, 2000. 428 с.

Райле О. Секретные операции абвера. Тайная война немецкой разведки на Востоке и Западе. 1921-1945 / О. Райле; Пер. с нем. Е. Н. Захарова. М.: Центрполиграф, 2010. 510 с.

Різ Д. Друга світова війна за зачиненими дверима: Сталін, нацисти і Захід: Пер. з англ. / Д. Різ. К.: Темпора, 2010. 444 с.

Сергеев Ф. Тайные операции нацистской разведки, 1933-1945 / Ф. Сергеев. М.: Политиздат, 1991. 415 с. :

Соколов Б. В. Разведка. Тайны Второй мировой войны / Б. В. Соколов. М.: АСТ-Пресс, 2003. 368 с.

Хёттль В. Секретный фронт. Воспоминания сотрудника политической разведки Третьего рейха. 1938-1945 / В. Хёттль. Перевод Ю. Чупрова. М.: Центрполиграф, 2003. 400 с.

Чуев С. Г. Спецслужбы Третьего Рейха: В 2 кн. / С. Г. Чуев. СПб.: Нева; М.: Олма-Пресс Образование, 2003. Кн. 1. 384 с.; Кн. 2. 383 с.

Kitson S. The Hunt for Nazi Spies: Fighting Espionage in Vichy France / S. Kitson Chicago: University of Chicago Press, 2008. 218 p.

Тема 10. Особливості функціонування розвідки і таємної дипломатії у період «холодної війни».

Питання до теми самостійної роботи:

1. Що зробили розвідки наддержав для використання німецького досвіду ракетобудування?
2. Наведіть приклади зростання значення науково-технічного шпіонажу у роки Холодної війни?
3. Як вдосконалювалися технічні засоби ведення розвідки?
4. Зробіть порівняльний аналіз організації та діяльності ПГУ КДБ СРСР та військової розвідки ГРУ.
5. Схарактеризуйте роль та значення ЦРУ у Розвідувальному співтоваристві США.
6. Як на обороноздатність СРСР вплинула «Справа О. Пеньковського»?
7. Схарактеризуйте завдання та операції розвідки Ізраїля й арабських країн
8. Наскільки ефективними були дії розвідок західних країн в 1989-1991 рр. в країнах Центрально-Східної Європи?

Література:

Вольф М. Игра на чужом поле. Тридцать лет во главе разведки / М. Вольф. М.: Международные отношения, 1998. 392 с.

Воропаев Н. Маркус Вольф. Человек без лица из «Штази». М.: Алгоритм, 2016. 256 с.

Гелен Р. Война разведок: Тайные операции спецслужб Германии, 1942-1971 / Р. Гелен; Пер. с нем. В. Г. Чернявского, Ю. Д. Чупрова. М.: Центрполиграф, 2003. 432 с.

Гордиевский О. КГБ – разведывательные операции от Ленина до Горбачева / О. Гордиевский, Э. Кристофер. М.: Центрполиграф, 2000. 667 с.

Дегтярев К. Внешняя разведка СССР / К. Дегтярев, А. Колпакиди. М.: Яуза, Эксмо, 2009. 736 с.

Даллин Д. Шпионаж по-советски / Д. Даллин : пер. с англ. М.: Центрполиграф, 2001. 462 с..

Долгополов Н. Ким Филби. / Н. Долгополов . М.: Молодая гвардия, 2012. 256 с.

- Дроздов Ю. И.. Записки начальника нелегальной разведки. М.: ОЛМА-Пресс, 2000. 416 с.
- Кёлер Дж. Секреты Штази. История знаменитой спецслужбы ГДР / Дж. Кёллер. Смоленск: Русчи, 2000. 592 с
- Киссинджер Г. Дипломатия / Г. Киссинджер. М.: Научн.-изд. центр «Ладомир», 1997. 850 с.
- Колпакиди А. И. Империя ГРУ. Очерки истории российской военной разведки / А. И. Колпакиди, Д. П. Прохоров. М.: ОЛМА-ПРЕСС, 2000. 464 с.
- Колпакиди А. КГБ / А. Колпакиди, А. Север. М.: Яуза Эксмо, 2010. 784 с.
- Маклахан Д. Тайны английской разведки (1939–1985) / Д. Маклахан : пер. с англ. М.: Terra, 1997. 365 с.
- Млечин Л. М. Моссад. Тайная война. 2-е изд. / Л. М. Млечин. М.: Центрполиграф, 2004. 511 с.
- Млечин Л. Маркус Вольф / Л. Млечин. М.: Молодая гвардия, 2015. 464 с. .
- Найтли Ф. Ким Филби - супершпион КГБ : пер. с англ. / Ф. Найтли. М. : Республика, 1992. 319 с.
- Прохоров Д. П. Спецслужбы Израиля / Д. П. Прохоров. М.: Олма-пресс, 2003. 384 с.
- Север А. История КГБ / А. Север. М.: Алгоритм, 2008. 336 с.
- Филби К. Моя тайная война / К. Филби. М.: Воениздат, 1989. 123 с.
- Эндрю К., Гордиевский О. КГБ: История внешнеполитических операций от Ленина до Горбачева / К. Эндрю, О. Гордиевский : Пер. с англ. 1992. 768 с.
- Walton K. Empire of Secrets: British Intelligence, the Cold War, and the Twilight of Empire / K. Walton. London: HarperPress, 2013, 448 p.

Тема 11. Організація і діяльність розвідувальних служб провідних держав світу та України наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.

Питання до теми самостійної роботи:

1. Схарактеризуйте структурні трансформації розвідки провідних країн у постбіполярну добу.
2. В чому полягає сутність кібербезпеки?
3. Наведіть приклади оптимізації роботи розвідки США в умовах постбіполярного світу.
4. Які успішні операції здійснили спецслужби провідних країн світу у боротьбі з ісламськими фундаменталістами?
5. Зробіть порівняльний аналіз організації розвідки країн Європейського союзу та Великої Британії на початку ХХІ ст.
6. Якими нормативними документами визначається структура та пріоритети діяльності спецслужб незалежної України?
7. Наведіть приклади глобального протистояння розвідок КНР та США на сучасному етапі.

Література:

- Грачев С. И. Французская разведка в государственной конструкции антитерроризма / С. И. Грачев, А. С. Попов // Гуманитарные, социально-экономические и общественные науки. 2015. Т. 3, № 11. С. 62-66.
- Гуменюк Б.І. Дипломатична служба: правове регулювання: Навч. посібник / Б. І. Гуменюк. К.: "Либідь", 2007. 224 с.

Девайн Д. Вдале полювання. Історія головного шпигуна Америки / Д. Девайн, В. Лоеб. Харків; Фоліо, 2018. 320 с.

Дундуков М. Ю. Разведка в государственном механизме США. М.: Кучково поле, 2008. 448 с.

Зленко А. М. Дипломатія і політика. Україна в процесі динамічних геополітичних змін / А. М. Зленко. Харків: Фоліо, 2003. 559 с.

Колесов П. Разведывательные службы ВС Франции / П. Колесов, А. Стрелецкий // Зарубежное военное обозрение 2007. №3. С. 12-19.

Коноплев С. Реформа разведывательного сообщества США // Неизвестная разведка. Факты. События. Люди. 2004. № 1.

Кучик О. С. Зовнішня політика України: навчальний посібник / О. С. Кучик, О. А. Заяць. К.: Знання, 2010. 334 с.

Лавренов С. Я. Война XXI века: Стратегия и вооружение США. М.: АСТ, Астрель, Транзиткнига, 2005. 314 с.

Машловец В. На службе у экономических интересов / В. Машловец // Неизвестная разведка. Факты. События. Люди. 2004. № 7 -8.

Сайчук Н. Стандарты НАТО для спецслужб. Восточноевропейские государства завершают реформирование спецслужб в контексте расширения НАТО // Неизвестная разведка. Факты. События. Люди. 2004. № 5-6.

Семин Н. Л. Спецслужбы США в 2001-2006 гг. (проблемы взаимоотношений с другими институтами государства и обществом) <https://www.twirpx.com/file/2288192/>

Стрелецкий А. Французская школа разведки и лингвистических исследований / А. Стрелецкий // Зарубежное военное обозрение. 2005. №12. С. 20-25.

Чертопруд С. Научно-техническая разведка / С. Чертопруд. М.: Олма-пресс, 2002. 159 с.

3. Питання, задачі, завдання або кейси для поточного та підсумкового контролю знань і вмінь здобувачів вищої освіти, для контрольних робіт, передбачених навчальним планом, післяатестаційного моніторингу набутих знань і вмінь з навчальної дисципліни

ЗРАЗОК ЗАВДАНЬ ДЛЯ ПОТОЧНОГО КОНТРОЛЮ

1. Що зробили розвідки наддержав для використання німецького досвіду ракетобудування?

2. Наведіть приклади зростання значення науково-технічного шпіонажу у роки Холодної війни.

3. Схарактеризуйте структурні трансформації розвідки провідних країн у постбіполярну добу.

4. Якими нормативними документами визначається структура та пріоритети діяльності спецслужб незалежної України?

ЗРАЗОК ТЕСТІВ ДЛЯ ПОТОЧНОГО КОНТРОЛЮ

1. Британську розвідку SIS (MI6) у 1923-1939 рр. очолював:

- A. Х. Сінклер.
- B. У. Черчилль.
- C. К. Філбі.
- D. Д. Профьюмо.

2. Центральне розвідувальне управління США було створено у:

- A. 1945 р.
- B. 1947 р.
- C. 1950 р.
- D. 1951 р.

Завдання для підсумкового контролю

1. Предмет та завдання курсу.
2. Сутність таємної дипломатії та її види.
3. Поняття «розвідка». Завдання та специфіка діяльності розвідки.
4. Види і функції розвідки.
5. Механізм здійснення розвідувальної діяльності. Засоби добуття інформації.
6. Характер взаємодії розвідки, суспільства і влади.
7. Специфіка таємної дипломатії й розвідки у Стародавньому світі.
8. Таємна дипломатія і розвідка Стародавнього Єгипту.
9. Стан та напрями розвідувальної діяльності міст-держав Месопотамії, Ассирії, Персії.
10. Особливості організації розвідки стародавніх держав Індії та Китаю.
11. Розвиток таємної дипломатії у Стародавній Греції. Розвідка під час греко-перських війн.
12. Таємна дипломатія і розвідка Македонії й елліністичних держав.
13. Організація розвідувальної діяльності Римської республіки.
14. Таємна дипломатія і розвідка Римської імперії.
15. Специфіка таємної дипломатії й розвідки у добу Середньовіччя. Розвідницький потенціал Церкви.
16. Стан професійної розвідки та контррозвідки Візантійської імперії.
17. Занепад та стагнація розвідки у варварських й феодальних державах Західної Європи до кінця XIII ст.
18. Таємна дипломатія і розвідка держав Західної Європи у XIV-XV ст. Спроби відродження розвідки.
19. Розвідка середньовічних арабських країн.
20. Особливості розвідки у Монгольській державі.
21. Організація розвідки турків-османів.
22. Таємна дипломатія і розвідка середньовічних держав Південної Азії та Далекого Сходу.
23. Вплив абсолютизму на стан розвідки. Нові завдання розвідки та контррозвідки держав Західної Європи у Великих Географічних відкриттях.
24. Реформація і контрреформація : таємні війни.
25. Еволюція розвідувальної служби англійських Тюдорів.
26. Розвідка Габсбургів у XVI - першій половині XVII ст.
27. Апарат таємної служби кардинала Рішельє.
28. Розвідка й таємна дипломатія Речі Посполитої, козаків й Росії.
29. Таємні війни держав Сходу у XVI - першій половині XVII ст.
30. Вдосконалення методів розвідницької діяльності у другій половині XVII – на початку XIX ст.
31. Французька розвідка за часів Людовіка XIV.
32. Організація та особливості діяльності англійської розвідки другої половини XVII – першої половини XVIII ст.

33. Австрійська та прусська розвідка другої половини XVII – першої половини XVIII ст.
34. Розвідка в країнах Центральної та Східної Європи у другої половини XVII – XVIII ст.
35. Засоби роботи розвідки під час війни американських колоній за незалежність.
36. Розвідувальна діяльність провідних країн проти революційної Франції.
37. Таємні служби Наполеона Бонапарта.
38. Головні тенденції розвитку таємних служб країн Сходу другої половині XVII – на початку XIX ст.
39. Таємний фронт країн Священного союзу. Спецслужби монархічних держав у боротьбі проти «революціоналізації» Європи.
40. Протистояння розвідок Англії, Франції, Росії напередодні та під час Кримської війни 1853-1856 рр.
41. Таємна дипломатія й розвідка під час та після об'єднання Італії й Німеччини.
42. Діяльність розвідки та контррозвідки Великої Британії наприкінці XIX – на початку XX ст.
43. Спецслужби Франції наприкінці XIX – на початку XX ст.
44. Таємні місії спецслужб Російської імперії другої половини XIX – на початку XX ст.
45. Таємна дипломатія й розвідка США у XIX – на початку XX ст.
46. Японська розвідка в XIX – на початку XX ст.
47. Розвідка Антанти і Троїстого союзу та створення стратегічних планів ведення війни.
48. Головні особливості розвідницької діяльності під час Першої світової війни.
49. Спецслужби Великої Британії під час Першої світової війни.
50. Французьке Друге бюро під час Першої світової війни.
51. Російська розвідка в роки Першої світової війни та революційних подій 1917-1918 рр.
52. Німецька розвідка в роки Першої світової війни.
53. Американська розвідка у Першій світовій війні.
54. Таємна дипломатія та розвідка наприкінці Першої світової війни.
55. Таємні війни великих держав під час роботи Паризької та Вашингтонської конференцій (1919-1922 р.)
56. Структура та функції спеціальних служб Німеччини у 1919-1939 рр.
57. Італійська розвідка у 1919-1939 рр.
58. Діяльність японської розвідки у міжвоєнний період.
59. Таємний фронт дипломатії й розвідки Великої Британії у 1919-1939 рр.
60. Основні напрями роботи французьких спецслужб у 1919-1939 рр.
61. Особливості діяльності спецслужб США у 1919-1939 рр.
62. Органи розвідки та контррозвідки СРСР міжвоєнного періоду.
63. Спецслужби Української Держави, УНР, УРСР міжвоєнного періоду
64. Таємна дипломатія та розвідка напередодні Другої світової війни. Політика умиротворення агресорів.
65. Розвідка й таємна дипломатія під час «Дивної війни». Реалізація плану «Гельб».
66. Операції спецслужб воюючих країн у другій половині 1940 – першій половині 1941 рр.
67. Підготовка спецслужб Німеччини та її сателітів до нападу на СРСР.
68. Провал плану «Барбаросса» та реалізація японської «Операції Z»
69. Діяльність німецьких спецслужб на окупованих радянських територіях.
70. Успіхи та втрати радянської розвідки в 1942-1945 рр. Функції та діяльність контррозвідки «Смерш».
71. Операції спецслужб західних союзників в 1941-1945 рр.

72. Таємна діяльність транснаціональних інститутів у роки Другої світової війни. Банк міжнародних розрахунків.
73. Проекти та спроби сепаратного перемир'я. Поразка нацистської Німеччини.
74. Розвідка воюючих держав наприкінці Другої світової війни. Поразка Японії.
75. Головні тенденції діяльності розвідок країн світу в роки «Холодної війни».
76. Реорганізація та напрями діяльності спецслужб СРСР в 1945-1991 рр.
77. Організаційна структура та напрями діяльності спецслужб США в роки «Холодної війни».
78. Організація і діяльність британських спецслужб в роки «Холодної війни».
79. Структура й головні операції французьких та західнонімецьких спецслужб в роки «Холодної війни».
80. Таємні операції радянської та західних розвідок на першому етапі «Холодної війни» (друга половина 40-60-ті роки).
81. Протистояння радянської та західних розвідок на другому етапі «Холодної війни» (70-80-ті рр.).
82. Таємна дипломатія і розвідка країн соцтабору у 1950-80-х рр. Діяльність маоїстської агентури.
83. Таємні війни в Центрально-Східній Європі та СРСР у 1989-1991 рр.
84. Завдання та операції розвідки Ізраїля й арабських країн.
85. Структурні трансформації розвідки провідних країн у постбіполярну добу.
86. Оптимізація роботи розвідки США в умовах постбіполярного світу.
87. Розвідка країн Європейського союзу та Великої Британії у постбіполярну добу.
88. Зміни організації, масштабів та принципів діяльності розвідки пострадянських країн. Формат співпраці розвідки країн СНД.
89. Правова база, структура та пріоритети діяльності спецслужб незалежної України
90. Пріоритетні напрями діяльності розвідки КНР на сучасному етапі.
91. Війни розвідок країн світу у 1990-ті роки.
92. Таємна дипломатія та шпигунські скандали у 2000-ні роки.
93. Розвідка та Сили спеціальних операцій провідних країн у боротьбі проти ІД.

4. Завдання семестрових заліків

Зразок залікового білету

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
 Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
 Семестр: 6
 Форма навчання: денна
 Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)
 Навчальна дисципліна: **Міжнародні відносини та світова політика**

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 1

1. Поняття «розвідка». Завдання та специфіка діяльності розвідки (13 балів).
2. Засоби роботи розвідки під час війни американських колоній за незалежність (13 балів).
3. Головні тенденції діяльності розвідок країн світу в роки «Холодної війни» (14 балів).

Затверджено на засіданні кафедри туристичного бізнесу та країнознавства

